

חודשים אחרונים בושינגטון

כשחזרתי מביקורי הקצר בתל-אביב, ריכזתי מאמצים בגיבוש היעדים להמשך הפעילות לאחר שניר ברוך יחליפני. בינתיים הגיעה פנייה דחופה מ"בר", שבה התבקשנו לפעול ללא דיחוי לקראת פתיחת המשפט של קוצ'ובייבסקי. הממסד נרתם מיד, אך גם הקבוצות החוץ-ממסדיות יזמו מספר פעולות, כמו הצבת משמרות ליד המשלחת הסובייטית בניו-יורק ובסמוך לשגרירות הסובייטית בושינגטון. גם העיתונות "חגגה" את פרשת קוצ'ובייבסקי.

לאחר שהדמוקרטים הובסו על-ידי ניכסון בבחירות, עלתה קרנו של הסנטור הדמוקרטי יוברט המפרי, שמיקומו במפלגה היה קרוב יותר למרכז. הסנטור ממיניסוטה, כלכלן משכיל ואיש מסביר-פנים, נחשב למתון מכל הבחינות. בסנט ובציבור העריכו את יושרו, הגינותו ונועם הליכותיו. בושינגטון נפוצו שמועות שבמפלגה הדמוקרטית רואים בו את המועמד האפשרי של המפלגה לבחירות הבאות לנשיאות. לכן לא היה זה מפתיע שהמפרי הוזמן לביקור רשמי בברית- המועצות, ואמור היה להיפגש עם ראש-הממשלה קוסיגין. השגריר דוברינין, שהכיר היטב את המערכת המפלגתית במבנה השלטון האמריקני, מצא כנראה לנכון להמליץ על הזמנתו של מי שעשוי, אולי, כעבור שלוש וחצי שנים להיות מועמד הדמוקרטים לנשיאות. המפרי נהנה מפופולריות רחבה גם בקרב המנהיגות היהודית, והיה ידיד מוצהר של ישראל.

מאז שובי מביקורי בארץ, ידעתי ששלטונות ההגירה הסובייטים הולכים ומקשים יותר ויותר על יציאתם של רבים מבין המבקשים היתרים. ב"נתיב" הניחו כי הסיבה לכך נעוצה בעובדה שבחצי השנה האחרונה חל גידול דרמטי במספר דרישות-הזמנות שנשלחו מישראל. השלטונות הסובייטים החליטו, ככל הנראה, להרבות סירובים, כדי שמספר העולים לא יגדל יתר על המידה. מכת הסירובים עוררה את התגובות של הנועזים הראשונים שמחו בגלוי נגד ההגבלות והסירובים. ביוני נודע שהוחמר מאוד המצב בגרוזיה, שבה יהודים רבים פנו בבקשות לקבלת היתרי עלייה. רבים מבין הפונים נתקלו בסירובים ומספרם הלך וגדל. בחודשים האחרונים הגיעו ארצה עולים מגרוזיה שבני משפחתם שנותרו שם, הגישו או עמדו להגיש בקשות להיתרי יציאה. משפחות רבות כבר עשו הכנות מעשיות, והסירובים שקיבלו היו בשבילם אסון ממש. מתל-אביב הבריקו לי, שעל מדרגות בניין הטלגרף ברחוב הראשי של מוסקבה, רחוב גורקי, הצטופפו יהודים מגרוזיה שהכריזו על שביתת שבת, כמחאה על שאין מתירים להם לעלות לישראל. הידיעה הופיעה כעבור ימים מספר גם בעיתוני המערב. ביקשתי את השגריר שישוחח עם המפרי ערב נסיעתו למוסקבה. פגישת השגריר עם הסנטור סודרה

ללא דיחוי בתיווכו של עורך-הדין היהודי, מקס קמפלמן, שנמנה על מקורביו. ביום הפגישה נעדר השגריר מושינגטון, ולכן התלוויתי אנוכי אל הציר, שלמה ארגוב. שלמה הכיר היטב הן את הסנטור והן את מקס קמפלמן; לי, לעומת זאת, היתה זו הפגישה הראשונה עם שניהם. במהלך הפגישה ישב מקס קמפלמן והקשיב וכמעט שלא פצה את פיו. אך הכרות קצרה זאת התפתחה במרוצת השנים לקשר רב חשיבות שהפך עם הזמן לידידות. מקס קמפלמן, ציוני בנפשו ואוהב ישראל, כיהן לאחר-מכן כנשיא חבר הנאמנים של האוניברסיטה העברית בירושלים, ואף עשה חיל במוסדותיה של ממשלת ארצות-הברית. בשנות השבעים היה קמפלמן שגריר ארצות-הברית בוועידה לבטחון ושיתוף פעולה באירופה, שהתקיימה במדריד, ובשנות השמונים עמד בראש המשלחת האמריקנית בשיחות להגבלות הנשק האסטרטגי, שהתנהלו עם הסובייטים בג'נבה. קמפלמן היה ידיד קרוב של שר-החוץ של ארצות-הברית, שולץ, שר-חוץ אמריקני ראשון שבתוקף ובעקביות לחץ על הסובייטים לפתוח את השערים בפני עליית יהודי ברית-המועצות.

וכך, ערב צאתו למוסקבה, קיבל אותנו יוברט המפרי בחמימות והקשיב לדברנו בעניין. לאחר ששלמה הציג אותי והסביר את מטרת הפגישה, פתחתי בסקירת רקע קצרה וסיפרתי על שביתת המחאה של יהודים מגרוזיה על מדרגות בית הטלגרף ברחוב גורקי במוסקבה. ביקשתי מהמפרי כי יפציר בקוסיגין לאפשר ליהודים אלה לעלות. אמרתי לסנטור שכדאי להסביר שצעד מעין זה יתרום להבראת האווירה בציבור האמריקני לקראת נסיון של שתי המעצמות לשפר את היחסים ביניהן. לשמחתי הרבה, השיב המפרי בחיוב למשאלתנו, ובקשני להכין למענו מזכר קצר על כך. בדרכו למוסקבה, אמר המפרי, הוא אמור להתעכב בביתו של שגריר ארצות-הברית בקופנהגן, ושם יעיין במזכר שאותו ימנע מלקחת למוסקבה. לעולם לא נדע אם אמנם היתה זו תוצאה של פגישתו של יוברט המפרי עם קוסיגין, אך המפגינים היהודים מגרוזיה, שניצבו על מדרגות בית הטלגרף במוסקבה, עלו לישראל...